

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра психології

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ

ДО ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ (ПРОЄКТУ)

на тему:

**«ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ»**

Студентки 2 курсу, 2м групи
Спеціальності 053 «Психологія»
спеціалізації «Психологія»

Кучерук Тетяни
Володимирівни

Науковий керівник
доктор психологічних наук,
професор

Корольчук Валентина
Миколаївна

Гарант освітньої програми
кандидат психологічних наук

Скрипкін Олег
Григорович

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 Історичний аспект становлення та розвитку профорієнтаційної роботи в Україні та за кордоном.....	6
РОЗДІЛ 2 Теоретико-методичні засади щодо визначення змісту, форм і методів профорієнтаційної роботи.....	19
РОЗДІЛ 3 Особливості профорієнтаційної роботи та практичні рекомендації щодо її оптимізації	26
3.1. Зміст, сутність, специфікація, методи та форми профорієнтаційної роботи у Київському національному торговельно-економічному університеті.....	26
3.2. Практичні рекомендації щодо оптимізації профорієнтаційної роботи у закладах вищої освіти.....	46
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми: на сучасному етапі розвитку української держави загострюється проблема формування, відтворення і використання трудового потенціалу та структурного дисбалансу на ринку праці між попитом і пропозицією на кваліфікованих працівників з невідповідністю професійних і загальних компетентностей працівників потребам роботодавців. Саме від уміння здобувачів освіти самостійно, усвідомлено приймати рішення щодо професійного визначення та вибору і нести за них відповідальність безпосередньо залежить ступінь професійної компетентності та глибокої технологічної підготовки сучасного фахівця, що забезпечить вирішення соціально-економічних викликів.

Відповіддю на них постає надання конкретної допомоги здобувачу у професійному самовизначенні засобами професійної орієнтації. Саме формування психологічної готовності особистості до усвідомленого вибору професії, до праці стає не тільки гострою необхідністю, але й багатограним і складним процесом. В цьому важлива систематична, послідовна і довготривала робота. Гарантувати ефективність цього процесу може тільки якісно організована профорієнтаційна робота, що зважає на всю різноманітність впливів на вибір людиною професії. Тому тема професійної орієнтації в розрізі потреб, інтересів, мотивів як окремої особистості, так і вимоги суспільства набуває свого значення в сучасній психології.

Як зазначають Корольчук М.С. та Крайнюк В.М: «Профорієнтація відноситься до соціальних систем, які функціонують у суспільстві, вона торкається різних проблем і в тому числі пов'язана з розвитком людського фактора в суспільному виробництві; вже з однієї лише цієї причини профорієнтацію можна вважати суспільною проблемою. Вона може бути названа так і з іншої причини. Для рішення проблем профорієнтації недостатньо зусиль одного міністерства (Міністерства освіти) або однієї науки (наприклад педагогіки). Дія того щоб система профорієнтації стала

ефективною, необхідна скоординована діяльність ряду (якщо не більшості) міністерств і відомств, а також учених різних спеціальностей» [6, с.254].

Проблема профорієнтації молоді, що вчиться, завжди приваблювала своєю актуальністю багатьох фахівців. Дослідженню проблеми профорієнтаційної роботи присвячені численні дисертації, монографії, статті, узагальнений досвід роботи багатьох сотень практиків. Аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячений вивченню проблеми організації профорієнтаційної роботи, свідчить про зростання інтересу до проблеми професійної орієнтації особистості. Важливе місце при професійній орієнтації грає психодіагностичні методи прогнозування здібностей що розглядаються у працях М. Корольчука, В. Крайнюк, О.Коропецької, Н.Побірченко.

Значний вклад у розвиток профорієнтаційної роботи здійснюють практичні психологи Центру педагогічних та психологічних досліджень Київського національного торговельно-економічного університету, які багато років проводять професійну діагностику та професійне консультування, допомагаючи вступникам та їх батькам з вибором професії.

Проте, незважаючи на вагомий доробок з цієї проблеми, питання професійної орієнтації в умовах закладів вищої освіти потребує більш ретельного дослідження у теоретичному, методичному і прикладному аспектах.

Метою роботи є розкриття змісту, організації, методів та особливостей профорієнтаційної роботи у закладах вищої освіти

Відповідно до мети, були поставлені наступні **завдання дослідження**:

1. Охарактеризувати історичні аспекти становлення та розвитку профорієнтаційної роботи в Україні та за кордоном.
2. Розкрити теоретико-методичні засади щодо визначення змісту і форм і методів профорієнтаційної роботи.
3. Визначити особливості профорієнтаційної роботи у Київському національному торговельно-економічному університеті.

4. Розробити практичні рекомендації щодо оптимізації профорієнтаційної роботи у закладах вищої освіти.

Об'єкт дослідження – це процес профорієнтації у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – психологічні засади профорієнтаційної роботи у закладах вищої освіти.

Методи дослідження. Для розв'язання завдань у роботі використано комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження: ґрунтовний аналіз наукової фахової літератури, систематизація й узагальнення отриманої інформації, порівняння та інтерпретація, експеримент, спостереження, індивідуальна бесіда, вивчення документації, результатів діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в здійсненні комплексного аналізу профорієнтаційної роботи в КНТЕУ, розробленні глибинної функціональної структури комплексу профорієнтаційних послуг, що дозволило розробити практичні рекомендації для удосконалення профорієнтаційної роботи у закладах вищої освіти ЗВО.

Практичне значення: емпіричне дослідження довело, що при управлінні системою профорієнтаційної роботи усі етапи повинні бути системно керованими напрямками, поданими в комплексі профорієнтаційних послуг, доповнючими одне одного. Результати дослідження та розроблені практичні рекомендації можуть використовувати фахівці усіх структурних підрозділів ЗВО при проведенні профорієнтаційної роботи з метою координації діяльності, підвищення її соціальної та економічної ефективності.

Апробація роботи проходила під час заслуховування на засіданні кафедри психології та за матеріалами роботи опубліковано статтю «Теоретико-методичні засади профорієнтаційної роботи у закладах вищої освіти» у збірнику наукових статей студентів, які здобувають освітній ступінь «магістр» «Організаційна та економічна психологія» (Київ, 2021 р.) [28]/

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерську роботу виконано у межах планування випускних кваліфікаційних робіт ФЕМП КНТЕУ (наказ ректора № 865 від 2021 р.)

Структура випускної кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (36 найменувань) і 8 додатків.

Основний зміст роботи викладено на 46 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить таблицю та 2 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Ще у стародавні часи мислителі помітили, що правильне використання особистісного потенціалу є вигідним не лише для самої людини, але може приносити суттєву користь цілому суспільству.[8]

Тоді покладені перші кроки із з'ясування й осмислення сутності професійно-особистісної відповідності, професійної придатності, знаходження найбільш оптимальне рішення питань розподілу людей за різними сферами трудової діяльності. Так, наприклад, Платон (427-347 р. р. до н. е.) у своїй концепції ідеального суспільства писав, що «...можна зробити усього в більшій кількості, краще й легше, якщо виконувати одну якусь роботу, відповідно до своїх природних задатків». Далі Платон розвинув свою думку: «...кожний окремих індивід повинен займатися чимось одним із того, що потрібно в державі, й при тому якраз саме тим, до чого він за своїми природними задатками більше за все здатний» [14]. Отже, майже три тисячоліття тому, нехай дещо надмірно, Платон абсолютизував роль природної обумовленості професійних можливостей людини. Він правильно відмітив неминучість розподілу праці, необхідність в якісній диференціації трудової діяльності людей в процесі розвитку суспільства і доцільність, виходячи з цього, більш повного і послідовного використання індивідуально-психологічних особливостей кожної людини [17]

У 1575 р. іспанський лікар Хуан Уарте досить чітко сформулював значення проблеми профорієнтації в державному масштабі: «Для того, щоб ніхто не помилявся у виборі професії, яка більш за все підходить природньому хисту, Государю слід би виділити уповноважених людей великого розуму і знань, які б відкрили у кожного його хист ще в ніжному віці; вони тоді наставили б його вивчати сферу знань, яка йому підходить і не давали цієї справи його власному виборові»[6, с.12] .

Спробу вивчати методи профорієнтації робили французький промисловець М. Перроте (1760 р.) та англієць Ч. Беббідж (1830 р.), 1883 року англійський психолог Ф. Гальтон запропонував з цією метою застосовувати спеціальні тести. Також у цей час починають розроблятися методичні посібники, перший з яких виданий 1849 року у Франції «Управління вибором професії», в якому був проведений аналіз різних професій, а також здібностей, необхідних для оволодіння цими професіями [18].

Наприкінці ХІХ — на початку ХХ століття виходять у світ друковані праці з практичного використання наукових даних для організації трудової діяльності та підвищення її продуктивності. Найвідомішими на той час були дослідження Ф. Тейлора, який поряд з організацією праці та управління розглядав фізіологічні й психологічні питання, зокрема такі: професійний добір, нормування праці, система оплати, пристосування інструмента до працівника, а також Хотторнські дослідження, проведені Е. Мейо 1924 року, що забезпечили певну комплексність у вивченні проблем організації праці [22,23].

Професор Гарвардського університету Ф. Парсонс, вирішуючи практичні завдання більш доцільного розміщення іммігрантів за сферами діяльності, сформулював у 1908 році три основні фактори вибору професії [25]:

1. майбутньому працівнику необхідне якісне розуміння самого себе, своїх здібностей, умінь, інтересів, можливостей, обмежень і їх причин;
2. знання вимог та умов досягнення успіху, переваг і недоліків у різних напрямках роботи;
3. правильне, обґрунтоване співставлення двох перших положень.

Ф. Парсонс систематизував увесь наявний на той час науковий доробок, надав конкретної і стійкої форми організації управління вибором професії. Саме його й вважають засновником професійної орієнтації. В тому ж 1908 році Ф. Парсонс відкрив у Бостоні «Бюро профорієнтації» й надав Виконавчому комітету професійного бюро перший науково обґрунтований звіт

про результати його роботи. Діяльність цього бюро прийнято вважати початком системної та цілеспрямованої профорієнтаційної роботи.

У світі на той час вже з'явилися психологічні лабораторії, які мали на меті вивчити людину й її поведінку за допомогою застосування точних наукових методів (лабораторії Вундта в Німеччині, Гальтона в Англії, Холла в Америці); групою дослідників під керівництвом Ебінгауза були використані експериментальні методи для вивчення вищих психічних функцій; більш поширеним явищем стало використання кореляційної техніки у вимірюванні індивідуально-психологічних особливостей людей.

Питання професійної орієнтації особистості були підняті з точною науковою ясністю у працях директора психологічної лабораторії Гарвардського Університету (США) Г. Мюнстерберга [24]. Саме він спрямував дослідження проблем профорієнтації в площину експерименту. Численні експерименти дозволили Г. Мюнстербергу зробити висновок про те, що для успішної роботи за деякими професіями людина повинна мати певний комплекс психологічних властивостей, кожна з яких повинна бути розвинена в певних межах. . Г. Мюнстерберг вніс найбільший вклад у розвиток психотехніки, що виникла як напрям психології та розвивалась у багатьох країнах, насамперед, у США й Німеччині. Цей процес припав на період від початку ХХ століття до початку першої світової війни. У першій монографії «Основи психотехніки» (1914р.) докладно досліджено три основні проблеми, які, на думку вченого, покликана розв'язувати психотехніка:

- професійни відбір
- аналіз трудової діяльності з метою оптимізації;
- вивчення активізованих у праці психологічних якостей особистості. [5, с. 25].

Це сприяло тому, що згодом термін «психотехніка» закріпився за тією галуззю прикладної психології, яку називають психологією праці, та з якої виокремився самостійний напрям наукових досліджень — профорієнтація.

Видатними представниками психотехніки були також О. Ліпман, Ф. Гізе, Д. Древер, Е. Штерн [10]. Психотехніка вирішувала проблеми

професійного добору та професійної консультації на підставі вивчення індивідуальних характеристик людини за допомогою тестів.

Поступово, в процесі дослідницької та практичної роботи склалися наукові основи професійної орієнтації: про здібності осіб, які зверталися за порадою; про здібності, які необхідні для різних професій; про професії і попит ринку праці на спеціалістів за тією чи іншою професією.

Головне завдання полягало у дотриманні інтересів виробництва, що потребувало робочої сили, а людина, особистість з її індивідуально-психологічними особливостями залишалася осторонь. Виходячи з цього, правильний розподіл трудових ресурсів досягався лише в певній мірі, бо робота з непридатними до певної професії працівниками мінімізувалася, або взагалі була відсутня. [17]

У нашій країні професійна орієнтація особистості, як наукова проблема і певна сукупність практичних заходів, має значне історичне коріння. В тому чи іншому розумінні вона привертала увагу науковців багатьох поколінь та викликала жваве зацікавлення державних діячів, організаторів виробництва.

На початковому етапі розвитку вітчизняної профорієнтації її проблематика входила до сфери психотехніки. Робота з профорієнтації почалася з проведення наукових досліджень в **Центральному інституті праці у Харкові**, в Казанському інституті наукової організації праці. Пізніше при цих інститутах були створені профорієнтаційні бюро.

Влітку 1928 року Директивою Наркомату УРСР у найбільших індустріальних центрах України (Києві, Дніпропетровську, Одесі) були створені перші Бюро професійної консультації, основним завданням яких було доцільне направлення на виробництво підлітків з урахування потреб підприємств, а також особливостей особистості, її професійних протипоказань. Багато уваги тоді приділялося комплектуванню фабрично-заводських училищ (ФЗУ), ознайомленню підлітків та їх батьків з різними професіями, впровадженню нових ефективних форм роботи з профорієнтації. Так, зокрема, Київське бюро широко використовувало лекції-бесіди з

молоддю, на яких висвітлювалося загальне положення ринку праці, необхідні фізичні дані для тих чи інших професій, професійні протипоказання. Велике значення мали профконференції, на яких співробітники бюро спільно з представниками освіти пропагували різні типи професійних шкіл і намагалися виявити особистісні нахили випускників, організовували екскурсії на різні підприємства міста. Протягом року через Бюро профконсультації проходили десятки тисяч підлітків, які бажали поступити у ФЗУ й мали потребу в консультації щодо вибору професії.

До початку 30-х років сформувалась теорія профвідбору, яку можна було застосовувати практично до будь-якої професії. В роботах професора **Харківського інституту праці** Ф. Дунаєвського «Проблеми професійного відбору» та «Професійний відбір та його соціальний зміст» вперше у психотехніці був даний аналіз проблем теорії та практики психологічного відбору[3.]. В цих роботах автор підняв важливу проблему критеріїв професійної придатності, однозначності професійного складу властивостей, передумов і методів професійного відбору. Особливо цікавим є висловлювання автора про роль динамічної структури особистості, про здібності й можливості їх компенсації. Ці думки підтверджуються багатьма експериментальними даними, отриманими в наш час. Всю роботу з профорієнтації (профконсультаційні бюро, кабінети, науково-дослідні і психологічні кабінети) координувала й спрямовувала Міжвідомча рада при Наркомі праці, створена у 1929 році, а потім Центральна лабораторія з профконсультації і профвідбору при ВЦСПС. До завдань Центральної лабораторії входило узагальнення досвіду профорієнтаційної роботи окремих профконсультаційних бюро, обмін досвідом, розробка методичних вказівок з питань профорієнтації, які розсилалися керівникам різних ланок для застосування в роботі. Ці та інші дані також публікувалися для широкого загалу в «Бюлетні з питань профорієнтації та профвідбору».

Перший досвід розробки системи професійної орієнтації був представлений у роботах А. Болтунова, П. Блонського. Слід окремо підкреслити, що мова у їх роботах йшла саме про систему професійної

орієнтації, а не про окремі заходи. Основне призначення системи — раціональний у суспільній й особистій площинах розподіл по професійних школах підлітків, що закінчують загальноосвітню школу. На засадах цієї системи базувалася робота з профорієнтації у випускних класах. Так, раціональний вибір професії, на думку А. Болтунова, може бути тільки у тому випадку, коли учень після закінчення школи усвідомлює суспільну й особисту значущість професійного самовизначення, має досить повне і точне уявлення про види діяльності, про свої нахили, здібності й інтереси, визнає підпорядкування вузько особистих мотивів вибору професії суспільним і державним вимогам[19]. Передумови раціонального вибору професії реалізуються як через навчально-виховний процес в школі, так і системою профорієнтаційних заходів. Школа, вважає А. Болтунов, повинна дати учням **інформацію про досягнення та перспективи народного господарства, про вимоги різних видів діяльності до особистості, виховати позитивне ставлення до праці**, забезпечити оціночні дані стосовно загальноосвітньої підготовки, трудової придатності й спрямованості школяра. Чим більше зробить школа у цьому напрямку, тим краще її випускники будуть підготовлені до раціонального вибору професії. Автор робить спробу стандартизувати систему профорієнтаційної роботи для всіх шкіл. **До змісту цієї системи А. Болтунов включає:**

- профінформацію, основне завдання якої — дати повну і точну інформацію про сутність професії для того, щоб вона увійшла до складу мотивів вибору професії;
- профобстеження, до змісту якого входить обстеження професійної інформованості (знання професій), профспрямованості (виявлення установок на вибір професії, оцінка сили, міцності суспільної прийнятності, медичне обстеження профпридатності, рівень загальноосвітньої та трудової підготовки);
- профконсультацію.

Причому, кожний крок у рамках запропонованої системи повинен бути

пов'язаний з попереднім і наступним, тобто в роботі слід дотримуватися **послідовності й наступності**[17].

П. Блонський, який також займався питаннями професійної орієнтації, вважав, що для того, щоб підготувати школярів до правильного вибору професії, їх необхідно, перш за все, ознайомити із загальними основами виробництва та професіями, які в ньому беруть участь. Велику роль в професійному самовизначенні він відводив заняттям за інтересами, під час проведення яких учні повинні отримувати інформацію про їх майбутню професію не тільки в теоретичній площині, а й за допомогою практичних занять (адаптованих за віком), зокрема, за допомогою екскурсій на підприємства та при безпосередній участі у виробничому процесі. Таким чином учні мають можливість випробувати себе безпосередньо «в середині професії». П. Блонський наполегливо пропонував, щоб при наданні допомоги учням у виборі професії враховувалися їх інтереси, нахили та здібності. При цьому не тільки враховувати, але й **розвивати їх, розкриваючи суспільну значущість професії й технічні перспективи її розвитку** [26].

На початку ХХ століття на Галичині Українським технічним товариством було створено психотехнічний комітет, завданням якого було проведення підготовчої роботи щодо створення психотехнічної поради. У рамках цієї роботи у Львові було відкрито психотехнічні курси для ознайомлення вчителів з досвідом та методикою проведення профорієнтаційної роботи. У 1933 році при Головній управі Товариства «Рідна школа» у Львові була відкрита «Порадня для вибору знання», яка відіграла важливу роль у професійній орієнтації молоді [2]. Порадня розгорнула широку пропагандистську роботу щодо професійної орієнтації, знала реальне становище місцевого господарства, орієнтувала молодь на вибір професії з урахуванням її природних здібностей, реальних можливостей і потреб ринку праці. Найбільшу увагу працівники поради приділяли учням народних шкіл та їх батькам. Порадня проводила велику пропаганду профорієнтаційної роботи у пресі, на радіо, готувала популярні видання на зразок: «Ким я буду?», «Як стати ремісником?» та ін. У 1938 році

при порадні почав виходити «Пресовоінформаційний реферат», що мав постачати для української преси статті та інформацію на теми про доцільний вибір професії. Порадня постійно вдосконалювала свою роботу та поширювала її за межами Львова (Тернопіль, Станіслав, Перемишль, Золочів). У 1939 році «Порадня для вибору знання», як і всі надбання українського шкільництва, була ліквідована[17].

У цей період широко вивчаються й апробовуються форми та методи профорієнтаційної роботи (А. Щербаков, Н. Левітов), розробляються методики вивчення особистості (А. Болтунов, А. Білібін, Ф. Дунаєвський, Н. Левітов), а також проблеми психологічного вивчення та класифікації професій (С. Геллерштейн, В. Чебішева, І. Шпільрейн). Багато уваги приділяється вивченню впливу на вибір професії соціального середовища. Значний внесок в теоретичне обґрунтування концепції професійної орієнтації зробили Н. Крупська, А. Макаренко, С. Шацький та інші.

Оцінюючи, в цілому, становлення професійної орієнтації у нашій країні у 20-ті — 30-ті роки, слід підкреслити, що в цей період профорієнтація, та, особливо, профвідбір, отримали широке визнання й утвердилися як важливі засоби підвищення ефективності праці різних спеціалістів і більш раціонального використання усіх наявних в країні кадрових ресурсів. Але в цей же час були допущені й певні помилки. Вони пов'язані, перш за все, з недостатньо критичним аналізом при запозиченні зарубіжних концепцій і методів профорієнтації, не завжди правильним розумінням сутності індивідуальних здібностей людини і засобів їх оцінки, надлишковим технократством в організації роботи, недостатньою увагою до аналізу життєвих проявів психології людини, зловживанням тестами. Допущені помилки багато в чому були наслідками незадовільного вирішення кадрової проблеми у сфері профорієнтації і профвідбору. Швидке збільшення кількості штатних працівників у цій сфері призвело до того, що питаннями визначення професійної придатності стали займатися особи, які не мали спеціальної підготовки та вважали, що доручені їм обов'язки не досить складні, суто технічні і не вимагають якихось додаткових спеціалізованих

знань. Певною мірою це були неминучі втрати процесу розробки будь-якої нової проблеми. Але висновок за ними був зроблений неадекватно суворий, тому згідно з постановою ЦК ВКПб 1936 року «Про ідеологічні перекручення в системі Наркомпросу» розробка питань профорієнтації була фактично повністю припинена. Адміністративна заборона на цілий напрямок науково-практичної роботи багато в чому є знаковим підтвердженням характерного для того часу антидемократичного, суб'єктивного стилю прийняття принципівих для життя суспільства рішень. Заборона фактично призвела до серйозного відставання в цьому напрямку від провідних західних держав. Вона, безсумнівно, мала свій негативний вплив і на розвиток радянської психологічної науки в цілому. Після постанови про педологічні викривлення було перекреслено і певні здобутки організації професійної орієнтації, яких було досягнуто у 20-ті — 30-ті роки ХХ століття. На певний час було занедбано роботу з профорієнтації, припинено наукові дослідження [17].

Слід зазначити, що з доробку того періоду доцільно було б і нині активно застосовувати чітку практичну спрямованість профорієнтації, особливо профконсультації та профвідбору. Профорієнтація того часу була практична і конкретна, психодіагностика розумно поєднувалася з психотехнікою, завдяки чому надавала практичну допомогу не тільки у розподілі та використанні кадрів, але й в удосконаленні наукової організації праці, що якісно впливало на зменшення кількості аварій та нещасних випадків у промисловості й на транспорті. При цьому був налагоджений чіткий зв'язок профорієнтації з працевлаштуванням, було досягнуто суттєвих успіхів у підвищенні продуктивності праці. Значна увага приділялась профконсультації, особливо медичній, а також психологічному вивченню професій, розробці професіограм. Зусилля і ресурси були рівномірно розподілені між загальноосвітніми школами, профучилищами, підприємствами і народним господарством. Склалася доволі розгалужена мережа профорієнтаційних підрозділів з охопленням усіх вікових верств населення, а профорієнтація набула системного обрису.

Наступний етап становлення профорієнтації (1936 — кінець 50-х років)

характеризується різким її спадом, скороченням науково-методичних, досліджень. Вибір професії молоддю визначався в ці роки, головним чином змістом і рівнем отриманої освіти, а також станом здоров'я. Специфіка профорієнтації і профвідбору не вкладалася в рамки офіційної політики тих років, згідно з якою суспільні інтереси повинні повністю домінувати над особистими, а для оцінки можливостей людини вважалося за достатнє визначити її соціальні мотиви, морально-політичну зрілість. Гострій критиці піддавалося все те, що було пов'язане зі спробою завчасно вивчити індивідуальні особливості людини, її нахили та здібності, знайти можливість для максимально повного їх використання. В цей період не існувало спеціальних служб з профорієнтації.

Але не дивлячись на зазначене вище, тогочасна молодь всетаки отримувала допомогу в професійному самовизначенні. Певна робота проводилася вчителями шкіл, викладачами професійних навчальних закладів, засобами масової інформації. З метою розширення глибини знань учнів про світ професій, педагогічні колективи проводили лекції, екскурсії на підприємства, зустрічі з викладачами профільних вищих навчальних закладів, представниками різних професій [17].

Стрімке прискорення науково-технічного прогресу, застосування у народному господарстві все більш складної, досконалої техніки, новітніх технологій, та й саме життя призвели до того, що, починаючи з 1959 року, одна із споконвічних проблем суспільства проблема цілеспрямованої підготовки особистості до свідомого і зваженого вибору професії — знову офіційно отримала державну підтримку. Завдяки цьому актуалізувалися запити на наукові розробки та впровадження їх результатів і рекомендацій у практику шкіл, професійних навчальних закладів, підприємств. Починаються перші спроби створити та реалізувати систему профорієнтації на основі різних теоретичних обґрунтувань, пізнання закономірностей прояву індивідуальних особливостей і процесів розвитку прагнень, які впливають на процес індивідуального професійного самовизначення. Почали активно створюватися наукові підрозділи, які займалися розробкою теоретичних та

практичних питань професійної орієнтації.

Поштовхом до розгортання та упорядкування всіх професійних заходів у Радянському Союзі й поступовому перетворенню їх в єдину систему стали урядові постанови «Про заходи з подальшого покращення роботи середньої загальноосвітньої школи» (1966 р.) та «Про професійну орієнтацію молоді, яка навчається» (1969 р.). У цих програмних документах було визначено єдину лінію організації роботи з профорієнтації, узгоджено зусилля різних установ, відомств, організацій, вирішено питання з єдиним координаційним центром в межах країни, яким стала спеціальна Міжвідомча рада. Усі ці заходи сприяли створенню в країні певної системи служби управління всією профорієнтаційною роботою, що, зрештою, значно покращило підготовку особистості до свідомого і вільного вибору професії.

Стихійна професійна орієнтація почала заміщуватися науково-обґрунтованою, над розвитком якої працював ряд наукових центрів і окремих дослідницьких підрозділів. У 1966 році в Києві була проведена перша наукова конференція з питань профорієнтації, організована Міністерством освіти УРСР та Науково-дослідним інститутом психології. В рамках її роботи був підсумований науково-практичний доробок останніх років і визначені основні напрямки розвитку профорієнтаційної роботи на майбутнє.

У 70-ті роки також робилися спроби привернути увагу громадськості до проблеми професійної орієнтації. Певну роботу у цьому напрямку проводив Інститут психології УРСР. Так, його директор Г. Костюк уже в той час вважав, що система профорієнтаційної роботи з молоддю потребує організації республіканської ради при Міністерстві освіти та відповідних обласних рад при обласних відділах народної освіти. Потрібні також кабінети професійної орієнтації при цих радах, вищих педагогічних навчальних закладах, інститутах удосконалення вчителів, опорних школах, які допомагатимуть педагогам-практикам, батькам і самим учням в успішному вирішенні питань профорієнтації. Невідкладними є й завдання підготовки у системі вищої педагогічної освіти спеціалістів-профконсультантів для цих кабінетів. Він писав, що «запорукою успіху професійної орієнтації є

розуміння складності її завдань, добра підготовка до їх виконання, тактовність порад, які залишають місце для власного вибору професії кожною особистістю, не знімають з неї відповідальності за вибір свого життєвого шляху, допомагають розв'язати ті суперечності, що виникають при цьому, не підривають у молодій людині віри у свої сили і водночас допомагають позбутися хибної їх переоцінки» [9]. Проте задуми і рекомендації знаного психолога, які є актуальними й сьогодні, не були здійснені за його життя.

Новий етап у розвитку, активізації та підвищенні рівня роботи з професійної орієнтації, узгодження зусиль різних організацій у здійсненні системи заходів з підготовки молоді до вибору професії починається з прийняття урядової постанови «Про покращення трудового виховання, навчання і професійної орієнтації школярів і організації суспільно-корисної виробничої праці» (1984 р.). Починаючи з 1986 року, розпочалося формування її матеріальної бази та становлення організаційної структури через створення центрів професійної орієнтації молоді. В цей період та першу половину 90-х років професійна орієнтація отримала свій найбільший розвиток в руслі виховного та розвивального підходів. У той час професійна орієнтація склалася як система, що включала професійну просвіту, розвиток інтересів і схильностей, професійну діагностику, професійний добір та відбір, професійну адаптацію. В практиці профорієнтації велику роль мали центри профорієнтації та консультування, служби зайнятості, кабінети профорієнтації, навчально-виробничі комбінати, виробнича практика старшокласників на робочих місцях.

З позицій практичної спрямованості кінець ХХ сторіччя став періодом занепаду професійної орієнтації. Відродження професійної орієнтації є нагальною проблемою сьогодення.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ І МЕТОДІВ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Сьогодні, відповідно до нової освітньо-світоглядної парадигми, особлива увага приділяється розвитку людини, яка має стати особистістю інноваційного типу, з високим рівнем розвитку психологічної культури і духовності, національної самосвідомості, професійної майстерності та творчої активності. Модернізація сучасної освіти, впровадження в освітню теорію і практику нових понять, концепцій, принципів і підходів у значній мірі детермінується готовністю кожного учасника освітнього процесу до самозміни і самовдосконалення і важливою рушійною силою у цьому процесі може стати профорієнтація, основним завданням якої є формування суб'єкта самовизначення і самореалізації[8,с.7].

Статтею 5 Закону України “Про зайнятість населення” гарантовано професійну орієнтацію з метою самовизначення та реалізації здатності особи до праці.

Стаття ж 32 тож Закону визначає професійну орієнтацію населення як комплекс взаємопов'язаних економічних, соціальних, медичних, психологічних і педагогічних заходів, спрямованих на активізацію процесу професійного самовизначення та реалізацію здатності до праці особи, виявлення її здібностей, інтересів, можливостей та інших чинників, що впливають на вибір або зміну професії та виду трудової діяльності.

Як формулює Побірченко Н.А., предметом дослідження в профорієнтації виступають соціально-організовані та психологічні умови розвитку готовності особистості до професійного самовизначення та саморефлексії процесу реорієнтації професійної діяльності на певному етапі життя людини.

Мета професійної орієнтації полягає в теоретичному та методологічному обґрунтуванні саморефлексивних процесів, що спрямовують особистість на усвідомлений вибір професії та внесення

необхідних коректив в професійну діяльність. Місія професійної орієнтації в психологічній науці полягає в розвитку готовності особистості до вибору професії та саморефлексії змін в професійній діяльності.

Основними завданнями професійної орієнтації є [11,п.1.5.]:

- сприяння професійному розвитку та трудовій активності особи шляхом забезпечення умов для професійного самовизначення, вибору або зміни виду трудової діяльності, професії, кваліфікації, роботи, виду та форми професійного навчання, розвитку навичок;
- сприяння досягненню балансу між професійними якостями, уподобаннями та індивідуальними особливостями людини і потребами ринку праці у працівниках відповідних професій і кваліфікацій;
- сприяння підвищенню соціальної та професійної мобільності особи, мотивації до легальної зайнятості в Україні, реалізації індивідуального потенціалу особистості впродовж життя;
- формування конструктивної поведінки особи на ринку праці щодо реалізації здатності до праці.

Професійна орієнтація реалізує ряд особистих і суспільних функцій[6,с.260]:

— соціальну - засвоєння людиною (насамперед дітьми і молоддю) визначеної системи соціальних норм і цінностей (суспільних, професійних, міжособистісних), знань, навичок і умінь, необхідних для успішного навчання і виконання професійної діяльності;

— психолого-педагогічну - виявлення і формування інтересів, схильностей, здібностей, особистісних якостей людини в інтересах адекватного вибору професії, оцінки рівня професійної придатності до конкретної діяльності, психологічного забезпечення професійної підготовки, адаптації до праці і т.д.

— економічну - поліпшення якісного складу працівників (за критеріями професійного, психологічного, соціального характеру), підвищення задоволеності працею, зниження плинності кадрів, збільшення

професійної активності працівників, їхньої зацікавленості в змісті і результатах праці;

— медико-фізіологічну - виявлення обмежень у стані здоров'я і розвитку фізіологічних і психофізіологічних функцій і якостей, важливих для забезпечення визначеної діяльності, і корекція професійних планів відповідно до функціональних можливостей конкретної людини.

Професійна орієнтація заснована на системі заходів з розробки науково-методичних рекомендацій з вибору професії й їхній реалізації в практичній роботі. Структура цих заходів включає ряд компонентів, або напрямів, за якими розвивається і реалізується ця система. Вихідним напрямом є психологічний (фізіологічний, гігієнічний) вивчення професій, аналіз особливостей різних видів професійної діяльності з метою складання професіограм і психограм, визначення вимог професій до стану значимих для діяльності функцій і якостей людини, класифікація професій і створення довідника професій для психолога-консультанта і практичного психолога навчальних закладів і підприємств[6,с.260].

Професійна орієнтація, як цілісна система, здатна вирішити покладені на неї завдання лише в тому випадку, коли кожний її структурний елемент буде ефективно працювати на всю систему й справлятися з покладеними на нього функціями. у свою чергу, від правильного розподілу функцій усередині системи залежить результат профорієнтаційної роботи в цілому. Можна виокремити *такі функції профорієнтації*:

- рекламно-агітаційна
- пропагандистська
- комунікативна
- організаційна
- мобілізаційно-стимулююча
- інформаційно-просвітницька
- діагностична
- регулююча

Професійна орієнтація населення за змістовими напрямками функціонування має такі структурні елементи[16]:

- професійна інформація - документовані або публічно оголошені відомості про трудову діяльність та її роль в професійному самовизначенні особи, інформація про стан, потребу і динаміку ринку праці, зміст та перспективи розвитку сучасних професій і вимоги до особи, форми та умови оволодіння ними, можливості професійно-кваліфікаційного зростання і побудови кар'єри, що спрямована на формування професійних інтересів, намірів та мотивації особи щодо вибору або зміни виду трудової діяльності, професії, кваліфікації, роботи;
- професійна консультація - організована взаємодія фахівця з професійної орієнтації та особи, яка отримує послугу, що спрямована на оптимізацію її професійного самовизначення на основі виявлення індивідуально-психологічних характеристик, особливостей життєвих ситуацій, професійних інтересів, нахилів, стану здоров'я та з урахуванням потреби ринку праці;
- професійний відбір - науково обґрунтована система заходів, що створює умови для встановлення професійної придатності особи до провадження конкретних видів професійної діяльності та посад згідно з нормативними вимогами і конкретним робочим місцем;
- професійна адаптація - науково обґрунтована система заходів, що забезпечує входження, оволодіння та досягнення особою професійної майстерності у конкретному виді професійної діяльності на конкретному робочому місці.

У роботі з різних напрямів визначилося коло методів профорієнтаційної роботи – способів, які забезпечують підготовку до усвідомленого професійного самовизначення: екскурсії на підприємства, розповіді про професії, зустрічі з фахівцями, колишніми випускниками, вечори, диспути, презентації, майстер-класи, конференції, класні години, заняття в гуртках, семінари, тренінги, брифінги, участь у творчих проектах і т. ін.

Форми ж профорієнтаційної роботи залежать від кількості людей, охоплених ними. Розрізняють колективні та індивідуальні форми роботи, у свою чергу колективні поділяються на групові та ланкові.

Профорієнтаційну роботу умовно можна поділити на два етапи:

I. Профорієнтація довузівського етапу як періоду самовизначення. Цей етап має три рівні: робота у початковій школі; робота з підлітками (середні класи); робота зі старшокласниками. Кожен рівень потребує диференційованого підходу та постановки завдань, які відповідають потребам та можливостям конкретної вікової категорії.

II. профорієнтація на етапі навчання у ЗВО, тобто у період формування професійної готовності, оволодіння основами самопрезентації та адаптації у реальних умовах професійної діяльності.

У психолого-педагогічній літературі досить широко представлені наукові засади побудови й керування системою профорієнтаційної роботи. Загалом виокремлюють цілу низку основних теоретичних положень, на які необхідно спиратися під час здійснення профорієнтаційної діяльності. Розглянемо деякі з них.

- *Принцип об'єктивності*, який передбачає комплексне застосування усіх підходів у профорієнтаційній роботі: психолого-педагогічного, економічного, соціологічного, медико-фізіологічного.

- *Принцип цілісності і наступності* передбачає проведення профорієнтаційних заходів від початкової до старшої школи регулярно, цілеспрямовано, систематично та відповідно до вимог ринку праці в певному регіоні, в державі в цілому.

- *Принцип системності* передбачає інформаційно-методичний супровід на усіх етапах професійного самовизначення особистості упродовж усього активного трудового життя, щоб забезпечити людині можливість швидкого освоєння професії, професійного зростання і успішної самореалізації.

- *Принцип свідомості*, який передбачає аналіз як об'єктивних, так і суб'єктивних умов вибору професії. Вільний вибір — це самостійно

прийняте особистістю рішення. Реалізація даного принципу передбачає обізнаність молоді людини у всьому, що стосується обраної нею професії, усвідомлення того, що необхідно знати й уміти, щоб успішно реалізувати себе в професійній діяльності. Вона повинна знати, які психічні та психофізіологічні вимоги пред'являє до неї професія, наскільки її індивідуальні психологічні та психофізіологічні особливості відповідають вимогам обраної нею професії. Людині, яка професійно визначається, необхідно ознайомитися з відповідною літературою, щоб зорієнтуватися, чи зможе вона протягом тривалого часу займатися даним видом діяльності, більше того, навіть бажано попередньо спробувати себе в обраній професії або на канікулах, або під час практики чи у будь-який інший час.

- *Принцип самостійності* передбачає право кожної молоді людини самостійно, без втручання сторонніх, обирати майбутню професію. Згідно з принципом самостійності, педагогічне керівництво і контроль сім'ї, школи, професійних навчальних закладів, виробництв, громадськості може здійснюватися, однак лише на рівні порад. Надаючи допомогу молодій людині у вивченні її інтересів, схильностей і здібностей, ніхто не має права втручатися в процес самовизначення. Остаточне право у виборі професії залишається за людиною. Рішення вона приймає самостійно. Розумне педагогічне керівництво дорослих покликане допомогти молодій людині збалансувати свої потреби і можливості з потребами держави.

- *Принцип свободи вибору і доступності*, який передбачає право кожного на власний вибір професії, рівність у можливостях, незалежно від національного походження, раси, віросповідання, соціального і матеріального становища, які держава повинна гарантувати кожній людині. Свобода вибору немає нічого спільного зі стихійністю і самоплином. Професійний вибір передбачає, з одного боку, урахування індивідуально-психологічних особливостей та стану здоров'я оптанта, а з іншого — урахування потреб народного господарства та інтересів

суспільства. В кінцевому результаті сама людина, усвідомивши сильні та слабкі сторони своєї особистості та зваживши свої власні потреби та потреби суспільства, скориставшись своєю свободою, має можливість самостійно прийняти рішення;

- *Принцип конфіденційності*, який передбачає додержання працівниками профорієнтаційних норм професійної етики, нерозголошення результатів тестування та здійснення рекомендацій щодо професійного вибору на рівні порад та побажань[8,с.18].

Професійна орієнтація являє собою систему заходів щодо сприяння людині у виборі професії і побудові професійної кар'єри на основі врахування її бажань, інтересів і схильностей, можливостей і здібностей працювати в обраному виді діяльності. Вона забезпечує науково обгрунтоване керування процесом ознайомлення зі світом професій, свідоме професійне самовизначення людини з метою задоволення її особистих потреб, самореалізації в праці і суспільних потребах, у відтворенні трудових ресурсів з урахуванням соціально-економічної і демографічної ситуації в країні[6,с.260].

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ТА ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЇЇ ОПИМІЗАЦІЇ У КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

3.1. Зміст, сутність, специфікація, методи та форми профорієнтаційної роботи у Київському національному торговельно-економічному університеті

У процесі дослідження профорієнтаційної роботи у Київському національному торговельно-економічному університеті нами було виділено в ній чотири етапи: інформаційний, діагностико-консультаційний, розвиваючий, активізуючий.

Рис.3.1Схема етапів профорієнтаційної роботи у КНТЕУ [авторська розробка]

Метою інформаційного етапу є забезпечення різноманітною достовірною інформацією про можливості отримання якісної сучасної вищої освіти в КНТЕУ, що включає в себе ознайомлення з переліком спеціальностей та спеціалізацій, за якими здійснюється підготовка в університеті, можливістю навчання в закордонних університетах-партнерах КНТЕУ, підготовки на військовій кафедрі з присвоєнням офіцерського звання, особливостями та перевагами навчального процесу, здобутками і досягненнями студентської молоді та звісно - можливостями працевлаштування після закінчення навчання.

Інформування в КНТЕУ здійснюється такими *методами*:

- Загальноуніверситетські дні відкритих дверей,
- дні гостинності на кафедрах,
- профорієнтацією в школах доцентами кафедр,
- візити студентів до шкіл, в яких вони навчалися.

Цифрові технології стрімко ввійшли в повсякденне життя кожно з нас з розвитком інтернету, що є кожного широким й постійно оновлюваним джерелом інформації про все, включаючи ЗВО, професії й організації-роботодавці. Є все для самостійного пошуку інформації, головне – це вміння шукати й чітко розуміти, що ж йому потрібно.

Саме тому КНТЕУ приділяє велику увагу *цифровим каналам інформування, що представлена такими формами*:

- YouTube канал КНТЕУ[31];
- Офіційний Telegram канал приймальної комісії[30];
- Telegram канали кафедр;
- Офіційні сторінки в соціальних мережах: Facebook, Instagram.

Нами було проведено спостереження, як саме реалізуються на практиці інформаційна профорієнтаційна робота Київському національному торговельно-економічному університеті.

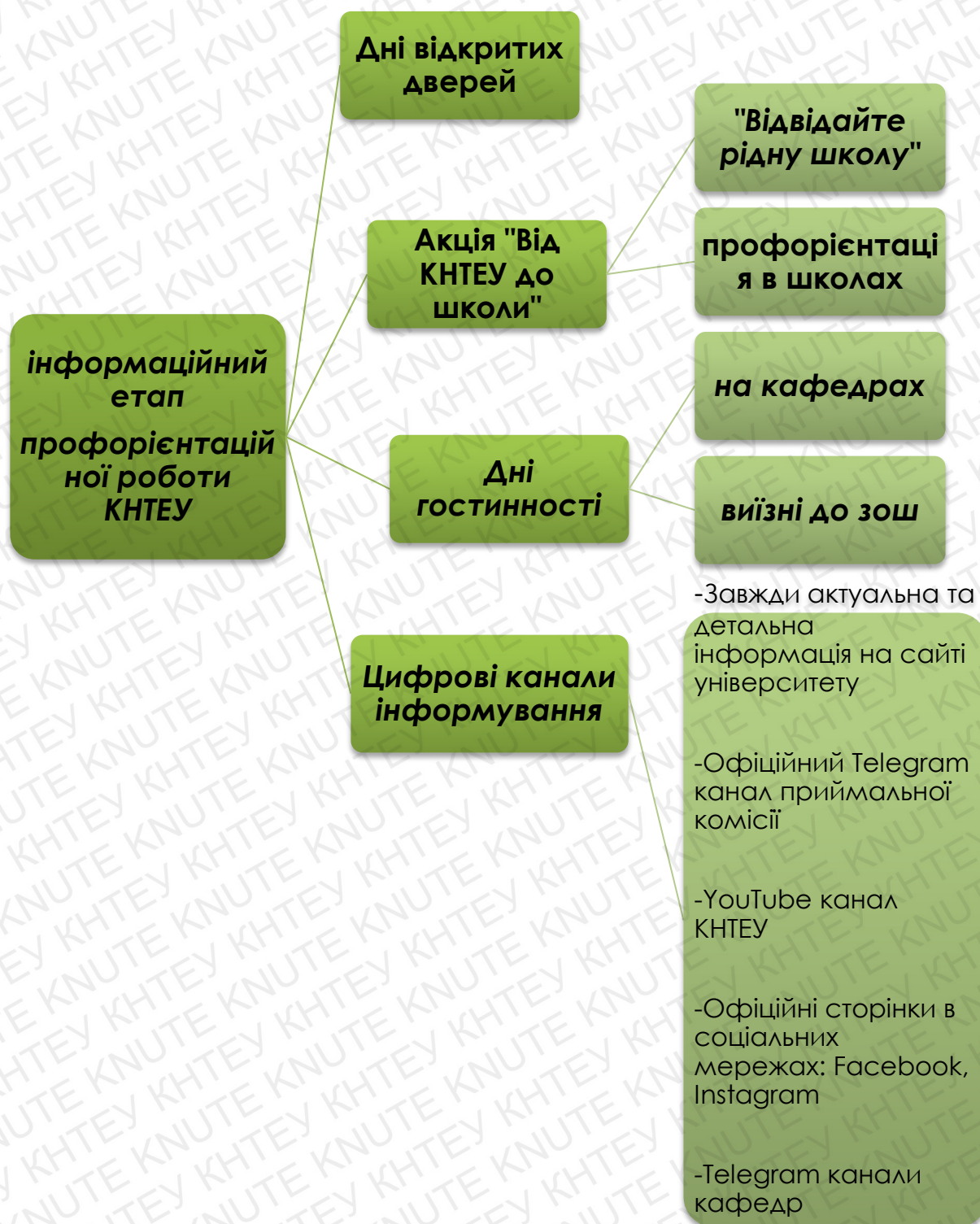

Рис.3.2 Система методів інформаційного етапу профорієнтації у КНТЕУ

1. Загальноуніверситетські дні відкритих дверей. Сім разів у рік актові зала гостинно відчиняє свої двері для майбутніх вступників, їх батьків та гостей (Додаток А). Традиційно КНТЕУ презентує голова ради студентського самоврядування.

Декани яскраво і лаконічно презентують факультети, освітні ступені, спеціальності (спеціалізації, освітні програми):

- Факультет міжнародної торгівлі та права
- Факультет торгівлі та маркетингу
- Факультет економіки, менеджменту та психології
- Факультет інформаційних технологій
- Факультет ресторанно-готельного та туристичного бізнесу
- Факультет фінансів та обліку

З подробицями навчання студентів КНТЕУ за кордоном та перспективою їх участі в програмах подвійного дипломування з провідними європейськими закладами освіти ознайомлює присутніх директор Центру європейської освіти.

Голова ради студентського самоврядування розповідає про яскраве, феєричне студентське життя та культурне дозвілля. Він також запрошує до університету учнів 9–11 класів взяти участь у *квесті* «КНТЕУ – це круто!». Це дасть майбутнім вступникам можливість перевірити свою ерудицію, кмітливість, креативність та глибше зануритися в атмосферу студентського життя. Крім того голова РСС, презентує створений у *Telegram* канал *knteu_vstup*, запрошує приєднуватися до груп у *соціальних мережах* для налагодження комунікації.

Заступник відповідального секретаря Приймальної комісії ознайомлює з особливостями вступної кампанії відповідно до Умов прийому до закладів вищої освіти та Правил прийому на навчання до КНТЕУ. Відвідувачі отримують вичерпну інформацію на актуальні питання та ознайомлюються з:

- переліком спеціальностей (спеціалізацій) за освітніми ступенями, підготовка за якими здійснюється в КНТЕУ;
- переліком конкурсних предметів у сертифікаті ЗНО;
- особливостями розрахунку конкурсного балу з урахуванням участі Всеукраїнських олімпіадах КНТЕУ, галузевого та сільського коефіцієнтів;

- спеціальними умовами участі у конкурсному відборі на здобуття вищої освіти; переліком документів необхідних для вступу, умовами проживання;
- особливостями навчального процесу та культурного дозвілля студентів тощо.

Змістовними та цікавими для гостей завжди стають *екскурсії* по університету, зокрема: спеціалізованих лабораторіях, технічно оснащених аудиторіях, SMART та мультимедійній бібліотеці, сучасному коворкінгу *KNUTE HUB*, гуртожитках, спортивних манежах, тренажерній залі, території кампусу.

Гості Дня відкритих дверей охоче відвідують локації факультетів, де проводяться різносторонні захоплюючі тренінги (див. табл. 3.1).

Зустрічі, що проводяться в рамках Дня відкритих дверей, створюються цікавими і корисними (Додаток Б), вступники отримують багато вражень, позитивних емоцій та мотивацію до успішного складання зовнішнього незалежного оцінювання, що дає можливість долучитися ЗВО КНТЕУ!

2. Акцію "Від КНТЕУ до школи" започаткували активісти в 2015 році, товариства студентів аспірантів, докторантів та молодих вчених - провели зустрічі зі старшокласниками в рідних школах. Згодом до неї долучилися багато студентів КНТЕУ. На заклик: **"Відвідайте рідну школу, донесіть до учнів інформацію про умови навчання в нашому закладі вищої освіти та запросіть до студентської спільноти КНТЕУ!"** -відгукнулися студенти 1-3 курсів студенти які завітали на урок до старшокласників ЗОШ. Слід зауважити неабиякий інтерес студентства та якісний зворотній зв'язок від майбутніх школярів, які вже завітали на день відкритих дверей.

Головною метою їх візиту було представити КНТЕУ як вибір для абітурієнтів, адже кожен повинен думати про своє успішне майбутнє. Завітавши в школу студенти ознайомили учнів із структурою університету, методами навчання і перспективами розвитку. А також розповіли про участь у студентському науковому клубі «Start in science», створення в рамках нього круглих столів, конференцій, воркшопів, написання статей на всеукраїнські

та міжнародні конференції. Учні проявляли активність, цікавилися актуальними спеціальностями, з'ясували умови вступу та можливостями для студентів в КНТЕУ.

Слід зауважити неабиякий інтерес студентства та якісний зворотній зв'язок від майбутніх вступників, які завітали на зустріч. Школярам легко спілкуватися з тими, хто ще нещодавно був на їхньому місці. Як наслідок, ряди студентів поповнили випускники багатьох шкіл.

3. До акції "Від КНТЕУ до школи" у своєрідному флешмобі долучилися *багато кафедр, доценти яких проводять профорієнтаційну роботу* із учнями випускних класів та студентами коледжів у вигляді загального інформаційного ознайомлення з діяльністю університету, зокрема його факультетами та кафедрами, з наданням презентаційних матеріалів.

Під час зустрічі школярів ознайомлюють із правилами прийому, спеціальностями та спеціалізаціями, за якими здійснюється підготовка в університеті, а також можливістю проходження практики за кордоном, підготовку на військовій кафедрі з присвоєнням офіцерського звання. Такі зустрічі проходять тепло, а школярі вивловлюють щире зацікавлення. За результатами зустрічей можливе підписання договорів про співробітництво між Київським національним торговельно-економічним університетом та школою.

4. *На кафедрах проводять Дні гостинності* для учнів шкіл. Зустріч із майбутніми вступниками традиційно розпочинає директор Центру профорієнтаційної роботи, яка ознайомлює учнів з інформацією про особливості вступної кампанії, можливість одночасного навчання як за основною, так і за іншою обраною спеціальністю з метою отримання другої вищої освіти, навчання в закордонних університетах-партнерах КНТЕУ.

Доценти кафедр розповідають про спеціальності (спеціалізації), за якими здійснюється підготовка фахівців та акцентують на конкурентних перевагах на ринку праці випускників освітніх програм кафедри, розповідають також про особливості та переваги навчання в КНТЕУ, організацію навчального процесу та культурного дозвілля студентів. Крім

того, школярам проводять *майстер-класи*, накшталт «Світ під мікроскопом». У рамках зустрічі школярам проводять екскурсію аудиторіями та лабораторіями кафедри, ознайомлюють з бібліотекою КНТЕУ: з мультимедійним та читальним залами, залом періодичних видань. Майбутні вступники завжди приємно вражені виставкою фальсифікованих харчових продуктів, сучасним обладнанням лабораторій та комп'ютерних кабінетів, численними затишними кафе, спортивними залами, стадіоном, особливо зоною коворкінгу "KNUTE HUB". Членам кафедри завжди приємно отримувати щире вдячність за цікавий та змістовний день гостинності.

5. Крім цього, у арсеналі профорієнтаційного інформування існує форма *виїзного дня гостинності* під час яких відбувається зустріч представників кафедри з учнями 10-11 класів середніх загальноосвітніх шкіл, що проходить за ініціативою кафедр та підтримкою приймальної комісії. Мета зустрічей – інформування абітурієнтів щодо освітніх програм першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, які пропонують кафедри факультету, новацій вступної кампанії та правил прийому до КНТЕУ. Захід традиційно починається виступом завідувача кафедри, який розповідає про особливості вступу на всі спеціальності в університеті, *діючі курси щодо підготовки до складання ЗНО* запрошує учнів на День відкритих дверей КНТЕУ та повідомляє про актуальні профорієнтаційні заходи в університеті, наприклад проведення *всеукраїнської олімпіади «Харчові технології»*. Викладачі більш детально розповідають про спеціальності кафедри, про те, що учбові аудиторії університету оснащені сучасним комп'ютерним обладнанням, є спеціалізовані лабораторії, науковий та навчальний фонди бібліотеки, мультимедійний та читальний зали, зал періодичних видань і зона коворкінгу "KNUTE HUB", численні заклади харчування, спортивні зали, стадіон. У ході зустрічей розкривається специфіка організації навчального процесу в КНТЕУ з використанням *інформаційної презентації з фотоколажем* студентів та випускників КНТЕУ наданням інформації про активне життя студентів, івент-заходи та акцентується увага на практиці за кордоном. Під час зустрічі учні отримують *рекламно-інформаційні*

матеріали, та з захопленням переглядають *фільм про КНТЕУ*. На останок школярі заповнюють *анкети* для зворотного зв'язку.

Ці заходи стають темою захопленої дискусії та привертають увагу абітурієнтів до вступу в КНТЕУ.

6. Цифрові канали інформування. Сьогодні поширюється досвід профорієнтаційної роботи ЗВО та шкіл із застосуванням сучасних інформаційних технологій, мультимедійного обладнання, створення сторінок у соціальних мережах тощо. Це урізноманітнює інформаційні джерела, дає змогу абітурієнтам ознайомитися з усіма новинами і подіями, що відбуваються у ЗВО, своєчасно отримати консультацію, взяти участь у інтелектуальних та культурно-творчих заходах, конкурсах, олімпіадах, які пропонує навчальний заклад[20].

У КНТЕУ профорієнтаційна робота з інформування численними засобами:

- Завжди актуальна та детальна інформація на сайті університету
- Офіційний Telegram канал приймальної комісії `knteu_vstup`
- YouTube канал КНТЕУ
- Офіційні сторінки в соціальних мережах: Facebook, Instagram
- Telegram канали кафедр

У межах проекту ВСЕ ПРО ВСТУП ДО КНТЕУ абітурієнтам пропонують переглянути *відео-презентації факультетів*[37]. Вони дізнаються про специфіку й унікальність спеціальностей на які здійснюється прийом у КНТЕУ, як відбувається навчальний процес та проходить позанавчальний час на факультетах, познайомляться з діяльністю Ради студентського самоврядування.

Учням пропонується до *ознайомлення відеофільм про спеціальності та спеціалізації кафедри*, в якому презентовані враження студентів щодо змістовності підготовки на кафедрі та факультеті загалом, де отримані знання відкривають великі можливості подорожей і професійного зростання як у межах країни, так і за кордоном.

У більшості випадків наведенні види профорієнтаційних ресурсів мережі Інтернет відносяться до засобів загальної профорієнтації, розрахованих на учнів, їх батьків, вчителів, оскільки містять детальну інформацію про заклади вищої освіти зі спеціальностями. До переваг можна віднести збільшення охоплення цільової аудиторії – інформація доступна всім зацікавленим, а не лише учням однієї, або декількох шкіл [1].

Світова освітянська спільнота зіштовхнулася в 2020-2021 роках з глобальним викликом, зумовленим пандемією. Дистанційний режим навчання, нові вимоги до забезпечення освітнього процесу стали викликом для вітчизняної системи освіти. Пандемія вплинула на звичні режими життя учнів, студентів і звісно – абітурієнтів.[13] Усе це спонукало до пошуку сучасних нестандартних рішень у організації профорієнтаційного інформування, широкого використання ІТ-технологій у профорієнтаційній діяльності. Наприклад, були організовані:

- *онлайн-зустріч із студенткою коледжу*, де протягом індивідуальної онлайн-зустрічі заступник декана з навчально-виховної роботи дала відповіді на запитання, які цікавили абітурієнтку, а саме: чи можливе навчання за скороченою формою, які актуальні предмети ЗНО, можливість проходження практики за кордоном тощо.

- *Zoom-конференції з учнями випускних класів*, їх батьками та адміністрацією школи. Детальну інформацію абітурієнтам про реєстрацію на ЗНО надавала представник приймальної комісії .

- Задля безпеки відвідувачів та з метою дотримання усіх карантинних норм, щоб потрапити на день відкритих дверей охочі мають завчасно зареєструватися.

- Підготовлено *відеоматеріали для дистанційного ознайомлення абітурієнтів* з:

- КНТЕУ: відео-тур [31]
- KNUTE LIBRARY [32]
- KNUTE Phygital HUB [33]

- Організовано день відкритих дверей у КНТЕУ ОНЛАЙН: Вступна кампанія 2021 [34]
- День відкритих дверей у КНТЕУ ОНЛАЙН: знайомство з факультетами [35]
- День відкритих дверей КНТЕУ: Правила прийому 2021 [36]

Окремими формами інформаційного етапу профорієнтаційної роботи слід виділити діяльність Центру європейської освіти та Підготовчого відділення для іноземців та осіб без громадянства.

7. Підготовче відділення для іноземців та осіб без громадянства є навчально-виховним структурним підрозділом Київського національного торговельно-економічного університету який сприяє здійсненню міжнародних програм у галузі освіти, розвитку навчальної, методичної, наукової та редакційно-видавничої діяльності, надання іноземним громадянам освітніх, інформаційних, консультаційних та інших послуг. Основне завдання - опанування іноземними громадянами базової мовної підготовки та спеціальних дисциплін на рівні, достатньому для продовження навчання з економічних, психологічних та гуманітарних спеціальностей у КНТЕУ або з інженерних та медичних спеціальностей в інших ЗВО України.

8. Діяльність Центру європейської освіти націлена на реалізацію принципу академічної мобільності та створення для студентів можливості подвійного дипломування. У рамках інформаційної профорієнтаційної роботи Центр європейської освіти надає інформаційно-консультаційні послуги щодо навчання у закладах вищої освіти Європи – партнерах КНТЕУ у рамках програм подвійного дипломування, а також подальший супровід студентів при записі та поданні документів на вступ у ці заклади вищої освіти.

Метою другого, **діагностико-консультаційного етапу** є установлення відповідності інтересів, здібностей, особистісних якостей, мотивації, тому чи іншому виду діяльності шляхом зіставлення особливостей людини та вимог

до професій. Максимальна результативність цього методу досягається завдяки індивідуальній консультації психолога за результатами тестування.

Під час «Днів відкритих дверей» у КНТЕУ здійснюється рекламно-інформаційної кампанія (Додаток В) серед вступників з метою залучення до проходження діагностичного тестування щодо вибору майбутнього професійного спрямування. Професійна консультація націлена в основному на надання індивідуальної допомоги у виборі професії з боку фахівців — профконсультантів. Профконсультацією мають бути охоплені всі учні та їх батьки.[6 с.255].

У КНТЕУ в рамках діагностико-консультаційного підходу проводиться профорієнтаційне комп'ютерне тестування **«Вибір успішної професії»**. Тестування проводяться у Центрі педагогічних та психологічних досліджень (Додаток Г) за попередньою реєстрацією та під час днів відкритих дверей КНТЕУ. Експрес-діагностика характеризується своєю компактністю та економічністю. Відбувається у два етапи: перший етап – присвячений бесіді та тестуванню професійних особливостей; другий етап – консультація з психологом(Додаток Д) за результатами тестування.

Тестування призначене для вирішення наступних завдань:

- оперативного отримання інформації про професійно важливі якості: інтереси та схильності, а також загальні здібності;
- вибору напряму для професійного навчання відповідно до інтересів, схильностей та здібностей;
- системного і структурованого підходу до визначення майбутньої професії;
- оволодіння навичками гнучкого вибору своєї професії, спираючись на особисті особливості, навички, інтерес;
- сприяння вибору профільного напряму підготовки до ЗНО;
- обору спеціальності та спеціалізації у Закладі вищої освіти;
- визначенню мотивації до навчання та самоорганізації;
- заглиблення у розуміння свого внутрішнього світу і своєї індивідуальності.

Перш за все, це допомога у виборі професії, яка найбільш відповідає інтересам та можливостям. Програма орієнтована не тільки на підлітків, а й на дорослих, які бажають змінити професійну діяльність.

Швидко та ефективно отримують абітурієнти відповіді на власні питання «Ким стати за професією?», «У чому моя унікальність та особливість?», «Яка професія – моя?», «Що мені підходить?», «Де навчатися?». Знайти відповіді на ці запитання допомагає програма профорієнтації: виявити спрямованість особистості в будь якій професійній діяльності, визначити напрямок руху до власного успіху. Програма змальовує портрет особистості і дає можливість дізнатися про себе багато нового і цікавого, а також зробити вибір. Особистість людини багатогранна, а тестування дозволяє розкрити свій потенціал.

Ми повинні навчити - користуватися інформацією та приймати на її підставі рішення. Це неможливо без достатнього рівня саморозуміння, без навичок аналізу складних ситуацій з багатьма варіантами й факторами вибору. Зазвичай, цілком достатньо результатів тестування й бесіди з психологом [21].

Процедура індивідуального психологічного консультування реалізується в три етапи. Перший етап - попередня бесіда з оптантом з метою загального знайомства, визначення домінуючих факторів вибору професії, орієнтації на самостійну активну і свідому роботу з вибору професії, попереднього виявлення інтересів, схильностей і переваг, їхньої широти і міри виразності, формування в оптанта доброзичливого, відкритого і рівноправного відношення до профконсультанта. У тому випадку, коли переваги й інтереси не усвідомлені і не виражені, рекомендується проведення психодіагностичного обстеження з урахуванням широкого спектра професійних вимог.

Другий етап - психодіагностичне обстеження з орієнтацією на вивчення й оцінку професійно важливих якостей особистості для конкретної професії або для більш широкого спектра видів трудової діяльності (з орієнтацією на психологічну класифікацію професій - наприклад Є.А.Клімова).

Третій етап — психокорекційна бесіда з опитантом про результати вивчення його індивідуально-психологічних особливостей, про відповідність професійно важливих якостей особистості вимогам професії, якій віддається перевага і до якої виявляється інтерес, а також обговорення необхідності в компенсації ряду якостей і способів її проведення. При явній невідповідності характеристик професійно важливих якостей вимогам визначеної професії здійснюється пошук додаткових варіантів вибору, обґрунтовуються наслідки неправильного вибору і виробляється професійний план [6 с.265].

Для дослідження особистісних властивостей обстежуваних застосовується методика багатофакторного дослідження особистості (16 PF), розроблена Р. Кеттеллом (Додаток Е). Даний опитувальник ґрунтується на окремих рисах темпераменту і особистісних якостях і охоплює широку сферу особистості, причому кожен фактор відображає деяку реальну систему узагальнених рис особистості.

На основі якісного і кількісного аналізу (Додаток Ж) змісту особистісних факторів і їх взаємозв'язків виділяють такі блоки факторів[с.64]:

інтелектуальні особливості

- конкретне мислення / абстрактне мислення.(В)
- практичність / розвинена уява (М)
- консерватизм / радикалізм (Q1)

1. емоційно-вольові особливості

- емоційна нестійкість / емоційна стійкість (С)
- твердість / чутливість (І)
- впевненість в собі / тривожність (О)
- спокій / напруженість (Q4)
- низький самоконтроль / високий самоконтроль (Q3)
- підвладність почуттям / висока нормативність поведінки (G)

2. комунікативні властивості та особливості міжособистісної взаємодії

- замкненість / комунікабельність (А)
- сором'язливість / сміливість (Н)
- розсудливість / імпульсивність (F)
- довіра / підозра (L)
- покірність / незалежність (E)
- залежність / незалежність (Q2)
- прямолінійність / дипломатичність (N)

Далі психолог надає рекомендації на рахунок того, яке професійне середовище приваблює та якому професійному типу відповідають особисті якості та здібності. На кінець розглядаються рекомендовані спеціальності та спеціалізації для професійного навчання.

Третім етапом є розвиваючий. його мета – формування різноманітних знань, умінь і навичок, необхідних для опанування тієї чи іншої професії та успішного працевлаштування. Розвиваючий підхід актуальний як для абітурієнтів, так і для студентів, та саме для випускників. До таких форм розвиваючих методів належать: профорієнтаційні тренінги, тренінги особистісного зростання, тренінги підвищення навчальної та трудової мотивації. Програми, що покращують різні здібності й психічні функції та психотехнічні вправи, які формують навички саморегуляції, актуальні в будь-якому віці. Вступникам, допомагає здолати невпевненість у собі, почуття невизначеності, розібратися в собі. Дозволяє спробувати себе в різноманітних видах професійної діяльності, щоб відчути, наскільки вони їм відповідають та отримати необхідну оцінку своєї успішності. Студенти чи уже працюючі фахівці, можуть здобути практичні знання та навички, необхідні для побудови успішної кар'єри[21].

Розвиваюча профорієнтаційна робота для вступників представлена такими методами:

- 1) під час проведення Днів гостинності на кафедрах проводять **Майстер-класи, наприклад «Світ під мікроскопом»** від спеціальної лабораторії кафедри товарознавства, управління безпечністю та якістю, де школярі

мають можливість побачити під мікроскопом мікроорганізми, які знаходять на шкірі людини. До того ж, мають можливість отримати відповіді на такі питання, як «Звідки з'являються мікроби на руках?», «Як часто слід мити руки?», «Які предмети побуту найбільше забруднені мікроорганізмами?», «Які мікроорганізми є найбільш небезпечними?» та інші.

2) Проведення **майстер-класу «Картопляна феєрія»** у лабораторії обслуговування і виробництва в ресторанному господарстві, де усім гостям, а також екскурсводам було запропоновано ознайомитися із технологією виробництва, організацією подавання та дегустацією таких страв із картоплі як:

- «Картопляні крокети», виготовлені за класичною технологією;
- «Картопляні крокети», виготовлені за інноваційною технологією із додаванням вівсяного борошна;
- «Картопляні крокети» з начинкою із твердого сиру;
- «Картопляні чіпси».

3) У Дні відкритих дверей проводяться **Бізнес гра** з економіки – кафедра економіки та фінансів підприємства;

4) **Бізнес-клуб «Менеджер»** від кафедри менеджменту;

5) Мають можливість потрапити в лабораторії та стати учасниками майстер-класів:

«Про митників серйозно та курйозно» – спеціальна лабораторія кафедри товарознавства та митної справи;

«Автоматизоване проектування» – лабораторія систем автоматизованого проектування кафедри інженерно-технічних дисциплін;

«Дизайн інтер'єру від планування до візуалізації» – лабораторія систем автоматизованого проектування кафедри інженерно-технічних дисциплін;

«Небезпечна енергія» – спеціальна лабораторія кафедри товарознавства, управління безпечністю та якістю;

«Безпека вибору ювелірних прикрас» – спеціальна лабораторія кафедри товарознавства та митної справи;

«Чим зайнятися – кібербезпекою чи розробкою програмного забезпечення» – лабораторія розробки та тестування програмного забезпечення кафедри програмної інженерії та кібербезпеки.

6) Прийняти участь у **Турнірі із соціології**, соціальної роботи, історії благодійництва від кафедри філософських та соціальних наук .

7) Гості Днів відкритих дверей охоче відвідують локації факультетів, де проводяться **різносторонні захоплюючі тренінги**.

Таблиця 3.1

Тренінги факультетів

ФЕМП	ФМТП
<ul style="list-style-type: none"> • «Візуальна психодіагностика особистості» – кафедра психології; • «Психологія особистості» – кафедра психології; • «Project-studio» – кафедра менеджменту; • «Стресостійкість у публічному управлінні» – кафедра публічного управління та адміністрування; • «Людина і громадянин у системі публічного управління» – кафедра публічного управління та адміністрування; • «Cash flow» – кафедра економіки та фінансів підприємства; • «Детективи ідуть по сліду» – кафедра економічної теорії та конкурентної політики; • «Як розпізнати недобросовісну конкуренцію» – кафедра економічної теорії та конкурентної політики. 	<ul style="list-style-type: none"> • «Україна у світовій торгівлі» – кафедра світової економіки; • «Крок за кроком до успішного експорту» – кафедра міжнародного менеджменту; • «Офшори: пісок крізь пальці» – кафедра міжнародного менеджменту; • «Професія юрист» – кафедра міжнародного приватного, комерційного та цивільного права, кафедра міжнародного публічного права; • «Стратегія особистого розвитку» – кафедра міжнародних економічних відносин; • «Соціо-кадр» – кафедра філософії, соціології та політології; • «Професія юриста в сучасному світі» – кафедра адміністративного, фінансового та інформаційного права;
ФРГТБ	ФІТ
<ul style="list-style-type: none"> • «Зроби свій тур сам» – кафедра туризму та рекреації; • «Організуй собі безпечну подорож» – кафедра туризму та рекреації; • «Територія гостинності» – кафедра готельно-ресторанного бізнесу. 	<ul style="list-style-type: none"> • «Data Science & Digital Economics: змінюємо світ з новими освітніми програмами в галузі інформаційних технологій» – кафедра кібернетики та системного аналізу; • «Використання ІТ в соціально-економічній сфері» – кафедра комп'ютерних наук та інформаційних систем.
ФТМ	ФФО
<ul style="list-style-type: none"> • «Поведінка споживачів» – кафедра маркетингу; • «Маркетинг - філософія бізнесу» – кафедра маркетингу; • «Вибух креативності» – кафедра журналістики та реклами; • «Магія комп'ютерної графіки» – кафедра журналістики та реклами. 	<ul style="list-style-type: none"> • «Податкова знижка при оплаті навчання» – кафедра фінансів; • «Казна сім'ї - казна держави» – кафедра фінансів; • «Формування сімейного бюджету» – кафедра фінансів; • «Матриця професії майбутнього» – кафедра банківської справи; • «Фінансист майбутнього» – кафедра банківської справи; • «Майбутнє – за аудитом» – кафедра фінансового аналізу та аудиту; • «Бізнес-аналіз – шлях до успіху» – кафедра фінансового аналізу та аудиту; • «Бухгалтерський облік: інформаційний навігатор бізнесу» – кафедра обліку та оподаткування; • «Корисна бухгалтерія» – кафедра обліку й оподаткув.

8) Для школярів з середніх загальноосвітніх і спеціалізованих шкіл з різних міст та сіл України **проводиться Всеукраїнська Олімпіада КНТЕУ зі спеціальності «Харчові технології»**, спеціалізації «Технологія і організація ресторанного бізнесу», що проходить у 2 тури: 1й тур (онлайн-тестування), 2й тур - Олімпіада. Учасники Олімпіади мають шанс отримати до 20 додаткових балів до оцінки ЗНО при вступі.

9) **Всеукраїнська олімпіада** для професійної орієнтації вступників на основі повної загальної середньої освіти зі спеціальності **«Системний аналіз»**, що проходить у 2 тури: I тур on-line тестування з математики, II тур - on-line тестування з основ інформаційних технологій.

10) **Центр підготовки до ЗНО здійснює підготовку до:**

- вступу до закладів вищої освіти України,
- зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО),
- єдиного фахового вступного випробування з права, загальних навчальних правничих компетентностей (ЄФВВ) та єдиного вступного іспиту з іноземної мови (ЄВІ).

Для студентів розвиваючий етап профорієнтаційної роботи реалізується у формах функціонування:

11) **студентського психологічного клубу «SAPGEN»** від ЦППД, метою діяльності якого є передавання практичного досвіду учасникам та надання психологічної підтримки методами групової взаємодії.

12) **Соціально-психологічного тренінгу «Школа лідера»** що проводить ЦППД. Метою цього тренінгу є вдосконалення лідерських здібностей студентів для кращого функціонування студентського колективу університету.

Завданнями тренінгу є поглиблення знань студентів про самих себе, свої психологічні особливості, усвідомлення ними своїх дій і думок, зміцнення позитивних якостей особистості, набуття навичок адекватної поведінки у певних соціальних ситуаціях; відпрацювання організаторських та комунікативних здібностей, що характеризують

особу лідера групи; формування стратегії дій лідерів з перенесення здобутих знань і навичок на весь студентський колектив.

13) Соціально-психологічного тренінгу «Тасмниці успішних взаємовідносин» від ЦППД, метою якого є дослідження та удосконалення способів взаємодії в малих соціальних групах.

Завданнями тренінгу ставиться:

- Виявити і усвідомити способи взаємодії в батьківській сім'ї.
- Прийняття відповідальності за події в своєму житті.
- З'ясувати шляхи своєї взаємодії з членами колективу, спробувати інші шляхи взаємодії в безпечній обстановці тренінгу.
- Виявлення тієї частини себе, яку ти не приймаєш або не любиш.
- Прояв «складних почуттів», таких як злість, сором, почуття провини.
- Знайти нові шляхи вирішення складних життєвих питань.
- Глибше зрозуміти природу чоловічо-жіночих відносин.

14) Та інші соціологічні дослідження ЦППД (Додаток И).

Метою активізуючого етапу – формування внутрішньої готовності до самостійної та усвідомленої побудови свого професійного життєвого шляху. Основна особливість цього підходу полягає в тому, що шляхом використання елементів гри, нестандартних питань і провокацій викликати цікавість до проблематики професійного самовизначення, по-новому подивитися на звичні явища, примусити задуматися про себе, про видимі та приховані особливості професій, про життєві цінності та їхні зв'язки з передбачуваним шляхом професійного розвитку. Саме ці роздуми та відкриття дозволять більш усвідомлено робити вибори[21]. До активізуючих, розвиваючих підходів можна віднести: проходження практики, стажування тощо, у процесі якого можна спробувати себе в декількох галузях та обрати найбільш бажану.

У КНТЕУ активізуючий етап профорієнтаційної роботи реалізується у формах функціонування: 1) навчально-наукового центру бізнес-симуляції;

2)бізнес-інкубатору;

3)центр розвитку кар'єри;

1. **Навчально-науковий центр бізнес-симуляції** це 1)структурний підрозділ КНТЕУ, що здійснює організацію практичної підготовки студентів на основі бізнес-симуляції (інтерактивної моделі віртуального підприємства, яка за своїми внутрішніми умовами максимально наближена до реального підприємства торгівлі). 2)Startup – майданчик для розробки та віртуального запуску бізнес-проектів у сферах гостинності, туризму та ресторанної діяльності; 3)Осередок використання сучасної інтерактивної освітньої технології - бізнес-симуляції (моделюючої гри, business simulation), яка створює можливості для формування та розвитку у здобувачів вищої освіти специфічних ключових, професійних та корпоративних компетентностей через набуття досвіду участі у бізнес-процесах підприємства (закупівлі, продажу, логістики, планування та фінансового контролінгу, управління персоналом тощо); 4)Навчально-наукова платформа для проведення конференцій, круглих столів, майстер-класів, воркшопів присвячених актуальним питанням бізнесу, бізнес-освіти та особистісного розвитку майбутніх фахівців

Місія ННЦБС - професіоналізація освітнього процесу КНТЕУ

- інтеграція науки, освіти та бізнесу;
- впровадження актуальних бізнес-практик;
- розвиток специфічних ключових, професійних та корпоративних компетентностей за основі бізнес-симуляції;
- залучення до проведення тренінгів викладачів-тьюторів та практиків.

2. **Бізнес-інкубатор** навчає та консультує студентів, які мають підприємницькі ідеї та бажання заснувати новий бізнес в тій чи іншій сфері господарювання. Основні завдання Бізнес-інкубатора КНТЕУ:

- забезпечення підтримуючого середовища для підприємців на початковому етапі їх діяльності і на ранніх етапах розвитку бізнесу, а також організація зустрічей із консультантами;
- організація навчального процесу в сфері підприємництва та допомога в розробці бізнес-проекту;
- проведення зустрічей та засідань слухачів Бізнес-інкубатора;

- надання консультацій щодо організації нових компаній на етапі створення та ранній стадії розвитку.

3. **Центр розвитку кар'єри** налагоджує співпрацю зі стейкхолдерами, організує практичну підготовку студентів, сприяє студентам і випускникам у працевлаштуванні, підтримує зворотній зв'язок з ними, здійснює моніторинг розвитку їх кар'єри. Напрями діяльності Центру:

- створення бази даних підприємств, установ та організацій - потенційних роботодавців;
- розробка нормативно-договірної документації з приводу практичної підготовки та працевлаштування студентів, супроводження діючих договорів та контроль за їх виконанням;
- організація співбесід роботодавців зі студентами та випускниками;
- участь у міжнародних програмах сприяння забезпеченню випускників місцями роботи, базами практики та стажування;
- пошук, облік та підбір інформації про вакантні місця для випускників;
- планування і координування роботи факультетів, випускових кафедр щодо організації практичної підготовки та зайнятості студентів, які бажають працювати у вільний від навчання час, ефективності використання баз практики, розміщення інформації про тимчасову роботу на сайті Університету;
- інформування студентів, випускників, деканів, завідувачів кафедр Університету про наявність вільних вакансій та актуальних програм стажувань на підприємствах, установах та організаціях;
- організація семінарів "Технологія пошуку роботи", "Складання резюме", "Ефективна самопрезентація", "Техніка проходження інтерв'ю" та ін.;
- проведення індивідуальних консультацій щодо стратегії пошуку роботи, підготовки професійного резюме;
- організація інформаційно-рекламної роботи спрямованої на анонсування заходів, що проводяться на міському та університетському рівнях у сфері працевлаштування;

- організація та проведення заходів щодо сприяють успішному працевлаштуванню студентів і випускників Університету (ярмарки вакансій, Дні кар'єри, майстер-класи, презентації, тренінги, круглі столи, зустрічі з кращими випускниками Університету минулих років та ін.);
- проведення опитування студентів з метою вивчення потреб у працевлаштуванні;
- здійснення моніторингу працевлаштування кращих випускників та відстеження їх кар'єрного зростання, залучання їх до проведення загальноуніверситетських заходів.

Робимо висновок, що усі етапи профорієнтаційної роботи від інформування школярів, профорієнтації абітурієнтів до формування внутрішньої готовності випускників та молодих спеціалістів повинні бути системно керованими напрямками, поданими в комплексі профорієнтаційних послуг, доповнюючими одне одного, інакше існує небезпека того, що вибір буде зроблений не досить усвідомлено. Сподіваємося, ми переконливо показали перевагу комплексного підходу до профорієнтаційної роботи.

3.2. Практичні рекомендації щодо оптимізації профорієнтаційної роботи у закладах вищої освіти

Практичними рекомендаціями, спрямованими на оптимізацію профорієнтаційної діяльності сучасного університету, могли б стати:

- розробка та прийняття стратегії профорієнтаційної роботи, що враховує об'єктивні соціально-економічні фактори (демографічні показники, вплив конкурентного середовища тощо);
- досягнення домовленостей університету з роботодавцями про співробітництво у рамках проведення профорієнтаційної роботи;
- формування системи показників оцінки якості профорієнтаційних заходів;

- удосконалення ресурсного забезпечення профорієнтаційних заходів (розробка методичних рекомендацій щодо організації профорієнтаційної діяльності) роботи, прийняття єдиного плану випуску матеріалів для супроводження профорієнтаційних заходів, формування системи мотивації участі у профорієнтаційній діяльності та ін.);

- впровадження сучасних форм та методів профорієнтаційної роботи, в т. ч. із використанням інформаційних технологій.

Заходами щодо профорієнтації абітурієнтів є:

- Організація Днів відкритих дверей у ЗВО за участю всіх абітурієнтів регіону, на якому проводиться професійне тестування та виявлення схильності до тієї чи іншої професії. У разі збігу зі спеціальностями, реалізованими у ЗВО, було б рекомендовано випускникам вступати до ЗВО

- ЗВО працювало б безпосередньо зі школами, виявляючи схильності потенційних абітурієнтів та розповідаючи їм про можливості ЗВО.

- Розроблення безкоштовний ефективний профорієнтаційний ресурс для школярів.

- Більшу увагу потрібно приділити дистанційним методам профорієнтаційної роботи (у тому числі іноземною мовою), це може залучити до більшою мірою іноземних студентів (як мінімум на програми магістратури та аспірантури).

- Проаналізувати які є цікаві профорієнтаційні заходи та на їх основі створити нове або адаптувати існуюче під ЗВО.

- проведення профільних олімпіад, конкурсів та випуск газет (листівок) про життя ЗВО та підсумки олімпіад з розсилкою до шкіл.

- створення робочої групи (персональних консультантів) для інтернет-спілкування з старшокласниками, консультування з професій, побудови індивідуальної професійної траєкторії.

- індивідуальне заохочування викладачів, які залучили максимальну кількість абітурієнтів. На етапі профорієнтації абітурієнтів створити команду підготовлених активних зацікавлених профорієнтаторів з-поміж професорсько-викладацького складу ЗВО, які проводили б роботу в школах

та коледжах із залучення абітурієнтів, залучали їх для участі у заходи ЗВО і т.д.

- створення тематичних гуртків, майстер-класів, тренінгів, профорієнтаційних консультацій, тестувань для школярів, екскурсій ЗВО, пости в соц. мережах, проф. проби школярів

- урізноманітнити профорієнтаційні матеріали (листівки, довідники, блокноти, ручки, календарі, стікери, магніти...)

- Проводити більше спільних заходів, спрямованих на взаємодію ЗВО та школи та професійно-технічної освіти, а також ЗВО та потенційних роботодавців.

- Потрібно більше приділяти уваги конкретної роботи зі школами - взаємодія ЗВО-керівництво школи - вчителі-батьки-школярі.

- Не просто зустрічі, а повноцінна допомога та спільне проведення заходів, підготовка до вступу, консультування тощо.

- Взаємодія ЗВО-школа (робіт із профільними класами), ЗВО-коледж

- Більше взаємодії з батьками.

Для студентів та випускників:

- Організація системної роботи зі студентами протягом усього навчального процесу: викладання спец. курсів з адаптації до ринку праці, з вивченням правових та економічних аспектів цієї теми (з включенням їх у навчальний план), організацію представництв роботодавців на факультетах (базові кафедри, лабораторії тощо)

- Вводити у навчальний план дисципліни (модуль): "Траєкторія професійного розвитку".

- Вводити спецкурс "Кар'єрний самомаркетинг" для всіх студентів, випускного курсу запровадити курс "мої цінності та установки, як зрозуміти, ким я буду через 10 років".

- Активніше залучати роботодавців до викладання та роботи у ЗВО;

- Максимально залучати до роботи зі студентами (у тому числі до ведення занять) практиків, а не лише теоретиків.

- Залучати роботодавців, запрошувати бізнес-тренерів.

- Збільшити кількість виїзних заходів на місця потенційного працевлаштування у в тому числі і за межами регіону.
  - Більше практики для студентів на підприємствах.
  - Посилення взаємозв'язку ЗВО та підприємств, створення базових кафедр, цільова практика, проведення досліджень для підприємств.
  - Ввести контрактну підготовку кожного студента з гарантійним працевлаштуванням у подальшим та соціальним забезпеченням з боку роботодавця під час навчання студента
  - Запровадити розподіл за заявками роботодавців.
  - Впровадження проектної діяльності у робочі навчальні плани.
- Обов'язкова наявність професійного портфоліо випускника.
- Профпідготовка кураторів академічних груп із технології профорієнтації студентів.
  - Необхідне глибше залучення деканатів в питання профорієнтації.
  - Проведення навчання фахівців з профорієнтаційної роботи педагогічним та психологічним особливостям такої роботи.
  - Пошук нових підходів у профорієнтаційній роботі, впровадження автоматизованих програм для профтестування, оцінювання компетенцій студентів.
  - Удосконалювати психодіагностичний інструментарій.
  - Впровадити ефективну комп'ютерну програму з оцінки компетенцій, організаційні заходи у ЗВО
  - Необхідна комплексна програма профорієнтації у ЗВО з урахуванням особистісних якостей кожного учня
  - Розробити концепцію профорієнтаційної роботи ЗВО з конкретним планом робіт на кожний рік
  - Створити потужний центр профорієнтації, до складу якого обов'язково включити потенційних роботодавців із різних сфер життєдіяльності суспільства.
  - Потрібно у ЗВО створити відповідне управління підзвітне ректору, яке б робило аналіз затребуваних професій та якість підготовки випускників, щоб

всі процеси від профорієнтації школярів, студентів до випускників та молодих спеціалістів були скерованими напрямками, доповнюючими одне одного.

- Створення центру з профорієнтації абітурієнтів, випускників та працевлаштування випускників (Включаючи зв'язки з потенційними роботодавцями);

- Переглянути організаційну структуру (можливо з введенням нових посад), переглянув сектори відповідальності та їх наповнення, переглянув систему мотивації відповідальних, створив ситуаційно-аналітичний центр.

Збільшення обсягів фінансування профорієнтаційних заходів

-збільшити штат співробітників у цьому розділі роботи

Отже, робота зі студентами та випускниками має бути доповнена програмами з планування траєкторії професійного розвитку, з кар'єрного самомаркетингу, щодо розвитку надпрофесійних компетенцій. Необхідно залучати до роботи з молоддю більше практиків, роботодавців, бізнес-тренерів. Вивчити можливість контрактної підготовки спеціалістів.

Необхідно проводити регулярний моніторинг попиту ринку праці на професійні та надпрофесійні компетенції випускників. Створювати банк корпоративних компетенцій основних підприємств, що приймають випускників на практику та роботу, створювати механізми пошуку відповідності між компетенціями випускника та вимогами роботодавця . Така робота зміцнить зв'язки ЗВО з підприємствами та підвищить ймовірність роботи випускника за спеціальністю, здобутою у ЗВО.

Також необхідне впровадження автоматизованих програм для профорієнтаційної роботи з абітурієнтами-студентами-випускниками. Причому у двох форматах: глибока профдіагностика (для індивідуальної роботи з планування кар'єри, за оцінкою та розвитку компетенцій) та експрес-діагностика з конкретними рекомендаціями, в т. ч. за спеціальностями ЗВО. Профорієнтаційні програми мають бути доступні онлайн для залучення абітурієнтів та для залучення роботодавців з будь-якої точки країни.

Рішення перерахованих стратегічних та тактичних задач сприятиме підвищенню ефективності профорієнтаційних заходів, підтримці високого рівня підготовки випускників, а у перспективі – зміцненню іміджу «престижного» ЗВО. Безумовно, показниками успішності професійної орієнтації є: працевлаштованість випускників, реалізовані професійні плани та задоволеність молоді професійним статусом.

ВИСНОВКИ

Професійне самовизначення для сучасної молоді все частіше виявляється непосильним викликом. Відповіддю на нього постає надання конкретної допомоги здобувачу у професійному самовизначенні методами професійної орієнтації. Профорієнтаційна робота є системою ідей, заходів, інституційних ресурсів, спрямованих на сприяння професійному самовизначенню і плануванню кар'єри особистістю.

В результаті проведеної роботи розв'язано наукові завдання:

1. Охарактеризовано історичні аспекти становлення та розвитку профорієнтаційної роботи в Україні та за кордоном.
2. Проведено дослідження теоретичних і методичних засад щодо визначення змісту і форм і методів профорієнтаційної роботи.
3. Проаналізовано особливості профорієнтаційної роботи у Київському національному торговельно-економічному університеті.
4. Розроблені практичні рекомендації щодо оптимізації профорієнтаційної роботи у закладах вищої освіти що дає змогу підвищити її ефективність та соціально-економічну обґрунтованість.

Дослідження довело, що при управлінні системою профорієнтаційної роботи усі етапи повинні бути системно керованими напрямами, поданими в комплексі профорієнтаційних послуг, доповнюючими одне одного.

Матеріали дослідження та розроблені пропозиції можуть використовувати фахівці усіх структурних підрозділів ЗВО при проведенні профорієнтаційної роботи з метою координації діяльності, підвищення її соціальної та економічної ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаріна С.М., Тверезовська Н.Т. On-line складова в профорієнтаційній роботі закладу вищої освіти, Науковий журнал «Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія»2019, с.10-25
2. Гіптерс, З. Педагогічні ідеї Дениса Коренця : [про подвижника фак. освіти Д. Коренця (1875–1946) як організатора закл. проф. орієнтації шкіл. молоді „Укр. порадня з вибору звання” – наук. комісії в Укр. Пед. Т-ві „Рід.школа”] / Зінаїда Гіптерс // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2007. –№ 4. – С. 171–180. – Бібліогр.: 20 назв.
3. Дунаєвський Ф. Д. Проблеми професійного відбору / Ф. Д. Дунаєвський. - Харків, 1923. - 196 с
4. Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI «Про зайнятість населення»(1)
5. Корольчук М. С., В. М. Корольчук, С. М. Миронець та ін. Психологія праці у звичайних та екстремальних умовах : навч. посіб. / – Київ : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2017. – 651 с
6. Корольчук М. С., В. М. Крайнюк Теорія і практика професійного психологічного відбору : навч. посіб. / М. С. Корольчук,. – К. : «Ніка-Центр», 2012. – 536 с.
7. Корольчук М.С., Ю.В. Дроздова, В.М. Корольчук, В.І. Осьодло, А.М. Сипливий ; за заг. ред. М.С. Корольчука. Психологія професійного самовизначення особистості : монографія /– Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 280 с. ISBN 978-966-629-885-3
8. Коропецька О. М. / Психологічні основи професійної орієнтації та самореалізації особистості. Навчальний посібник. – К. : КНТ, 2019. – 438 с. .ISBN 978-966-373-822-2
9. Костюк Г. С. Роль професійного самовизначення в формуванні особистості / Г. С. Костюк // Професійна орієнтація учнів. — К., 1971. — С. 17-25.
10. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці : [підручник] / Я. В. Крушельницька — К. : КНЕУ, 2003. — 367 с.

11. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 30.10.2020 № 2203 «Про порядок надання послуг з професійної орієнтації осіб»
12. наук.-допом. бібліогр. покажч. НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського] / Л. О. Пономаренко, Н. А. Стельмах, Л. І. Ніколюк ; [наук. ред. П. І. Рогова; наук. консультант О. В. Мельник; бібліогр. ред. Л. О. Пономаренко]. — К. : [б. в.], 2009. — 112 с.
13. Освіта в Україні: виклики та перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2020. 292 с.
14. Платон. Твори: у трьох томах / Платон. - М., 1971. - Т. 3. - Ч. 1. - 224 с.
15. Побірченко Н.А., «Профорієнтація як наукова дисципліна» <https://sites.google.com/site/openhc/authority/proforientacia-ak-naukova-disciplina>
16. Постанова КМУ від 17.09.08 р. N 842 «Про затвердження концепції державної системи професійної орієнтації населення»
17. Професійна орієнтація : підручник / Є. В. Єгорова, О. М. Ігнатович, В. В. Кобченко, Н. І. Литвинова, І. Б. Марченко; ред.: О. М. Ігнатович; НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. - Кіровоград : Імекс, 2014. - 239 с. - укр.
18. Розвиток професійної орієнтації в Україні : [наук.-допом. бібліогр. покажч. НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського] / Л. О. Пономаренко, Н. А. Стельмах, Л. І. Ніколюк ; [наук. ред. П. І. Рогова; наук. консультант О. В. Мельник; бібліогр. ред. Л. О. Пономаренко]. — К. : [б. в.], 2009. — 112 с.
19. Система профорієнтаційної роботи у випускних класах загальноосвітньої школи / А. П. Болтунов // Історія радянської психології праці: Тести. Вид-во МДУ, 1982. - С. 223-229.
20. Черушева Г.Б., Синяков А.В. Актуальні проблеми профорієнтаційної роботи закладів вищої освіти: соціально-економічний контекст, НАСОА, 2020
21. Сучасні підходи до профорієнтації [електронний ресурс]. – Режим

- доступу : <https://proforientator.com.ua/ua/vopros-otvet-o-proforientacii/prochotiri-p%D1%96dxodi-do-profor%D1%96%D1%94ntacz%D1%96%D1%97.html>
22. Фредерик Уінслоу Тейлор [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gtmarket.ru/personnels/frederick-taylor/info>.
23. Елтон Мейо [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Елтон_Мейо.
24. Мюнстерберг Гуго [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ua.wikipedia.org/wiki/Мюнстерберг_Гуго.
25. Френк Парсонс [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Frank_Parsons.
26. Блонський Павло Петрович [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://webhp.kspu.edu/joomla/index.php?option=com_courses&task=view&Itemid=110&catid=37&id=28
27. «Теоретико-методичні засади профорієнтаційної роботи у закладах вищої освіти» стаття у збірнику наукових статей студентів, які здобувають освітній ступінь «магістр» «Організаційна та економічна психологія» (Київ, 2021 р.)
28. Київський національний торговельно-економічний університет [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/knteuofficial/>
29. Telegram канал [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://t.me/knteu_vstup
30. КНТЕУ: відео-тур[електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=WOQEL...>
31. KNUTE LIBRARY [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=IKoeD...>
32. KNUTE Phygital HUB [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.youtube.com/watch?v=a_eEa...
33. Організовано день відкритих дверей у КНТЕУ ОНЛАЙН: Вступна кампанія 2021 [електронний ресурс]. – Режим доступу :

<https://www.youtube.com/watch?v=csEmO...>

34. День відкритих дверей у КНТЕУ ОНЛАЙН: знайомство з факультетами [електронний ресурс]. – Режим доступу :

<https://www.youtube.com/watch?app=des...>

35. День відкритих дверей КНТЕУ: Правила прийому 2021 [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.youtube.com/watch?v=Ej_zU...

36. відео-презентації факультетів. [електронний ресурс]. – Режим доступу :

<https://www.youtube.com/watch?v=ASvETND3igs>